

УДК 726.825.1/4:908(477.52)

С. В. Тихенко, канд. екон. наук, доц.,
науковий співробітник науково-дослідного центру
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

ІСТОРІЯ ПАМ’ЯТНИКА І. Г. ХАРИТОНЕНКУ

Історія взаємовідносин жителів міста Суми та пам’ятника Івану Герасимовичу Харитоненку як у дзеркалі відображає зіткнення двох епох – буржуазно-капіталістичного укладу до революції 1917 р. та послідувачих складних, переломних та неоднозначних подій.

Ось як описано історію спорудження пам’ятника в одній із сумських газет у 1996 р. “Похорони І. Харитоненка, на які зібралося незвично багато людей, харківська газета “Южный край” назвала “всенародними, чимось справді небувалим і рідкісними в історії всієї Харківської губернії”. Відразу ж громадськість Сум і повіту почала виношувати план про встановлення в місті пам’ятника великому сумчанину. А вже 8 грудня 1891 року відбулося засідання Сумської міської думи, яке вирішило: “скверу на Покровській площі присвоїти назву Харитоненка і висловити співчуття думці, яка виникла в публіці, зібрати необхідну грошову суму для встановлення в тому саду бюста, а якщо можливо, то і пам’ятника повністю Івану Герасимовичу Харитоненку”.

Тим часом шанувальники І. Харитоненка вже зібрали на виготовлення пам’ятника 15 тисяч карбованців. Він був замовлений Олександрові Опекушину, який здобув визнання в мистецькому світі, будучи автором пам’ятників Пушкіну (Москва і Петербург), Лермонтову (П’ятигорськ) тощо. Олександр Михайлович взявся за справу. З-під його руки народилася фігура цукрозаводчика, то був перший варіант твору. Але встановити пам’ятник було непросто: потрібен був на те дозвіл уряду. Відповідь же останнього була негативною: “Заслуги, надані Іваном Герасимовичем Харитоненком м. Сумам, не ставлять його ім’я в один ряд з іменами великих російських діячів, монументами яких прикрашені міста Росії, а тому дане клопотання не може бути задоволеним, – таку резолюцію винесло 13 листопада 1893 року Міністерство внутрішніх справ. Патріотичні почуття сумчан були вражені.

І вже 16 квітня наступного року до Петербурга надходить ще одне клопотання, яке тепер підтримує і харківський губернатор: “Заслуги Івана Герасимовича Харитоненка знаменні тією особливістю, що не обмежувалися якоюсь територією чи відомством, а поширюються однаковою мірою на багато, різних сторін громадського життя, з якими

він стикався як невтомний, спраглий до широкої громадської користі діяч”.

Справу з проектом пам’ятника Харитоненку спершу розглядав міністр внутрішніх справ І. Дурново, потім технічно-будівельний комітет. Треба було одержати згоду і самого царя. Нарешті 28 липня 1894 року монарх наклав резолюцію: “Згоден”.

Складний і довготривалий механізм отримання дозволу на встановлення пам’ятника в повітовому містечку свідчить про розуміння відповідальності перед майбутніми поколіннями за архітектуру, вигляд міста та його історичну цілісність. Яким дисонансом виглядають сучасні архітектурні “шедеври”, наприклад пам’ятник “цукру” на Покровській площі, говорити не доводиться.

Окрім О. Опєкушина, над пам’ятником працював і відомий французький скульптор Аристит Круазі (під його керівництвом бронзова фігура виготовлялась в Парижі). П’єдестал було зроблено з фінського граніту. За повідомленням тогочасної преси, в кінцевому результаті фігура мала 4 аршини висоти, важила до 85 пудів, коштував пам’ятник 45 тисяч карбованців.

Близько сотні телеграм, до півсотні вінків, численні делегації з інших міст, не кажучи вже про масовий вихід на Покровську площу сумчан – таким було відкриття пам’ятника ¹ (фото 1, 2).

Простояв він більше 25 років. Після жовтневого перевороту був знятий з п’єдесталу і переплавлений на заводі імені Фрунзе. На фото того часу зображені робітники заводу поруч з пам’ятником. Один із них хвацько виліз на плечі Івану Герасимовичу, немов би символізуючи перемогу трудящого класу над “експлуататором” (фото 3).

Згодом на ошатний п’єдестал було поставлено неоконкретну в мистецькому плані фігуру вождя світового пролетаріату – В. Леніна. Його пам’ятник у різних варіаціях ще тричі займав чуже місце (фото 4). У дев’яностих п’єдестал залишався вільним.

Та історія з часом все розставила на свої місця. В 1991 р. п’ята сесія Сумської міської ради ухвалила рішення про відновлення пам’ятника Харитоненку. Прошли роки, на підтримку спорудження пам’ятника виступили багато сумчан, краєзнавців, нащадки сім’ї Харитоненків. І в 1996 р. до Дня міста пам’ятник роботи місцевого скульптора Анатолія Івченка зайняв своє законне місце (фото 5).

¹ Газета “Добрий день”. – 1996. – 28 червня. – № 29. – С. 5.

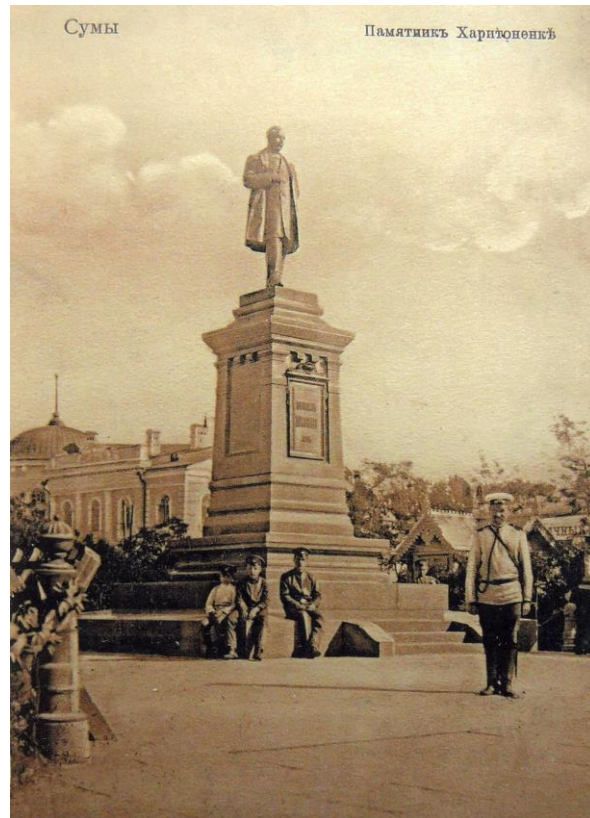

Фото 1

Фото 2

Фото 3

Фото 4

Фото 5

Тихенко, С.В. Історія пам'ятника І.Г.Харитоненку [Текст] / С.В. Тихенко // Матеріали історико-краєзнавчої конференції до 190-річчя з дня народження І.Г. Харитоненка (5 жовтня 2012 р.) / Упорядн. С.В. Тихенко. – Суми : УАБС НБУ, 2012. - С. 82-86.